

GODIŠNJAK DRUŠTVA ISTORIČARA BOSNE I HERCEGOVINE

Godina XXXV, Sarajevo 1984.

B. ĐURĐEV, O NASELJAVANJU VLAHA-STOČARA U SJEVERNU SRBIJU U DRUGOJ POLOVINI XV VIJEKA (9—34) suprotstavlja se mišljenju Dušanke Bojanić, iznesenom na Simpozijumu o srednjovjekovnom katu održanom u Sarajevu 1973, koja tvrdi da je u Srbiji uspostavljeno krajište s vlasima za vrijeme despota Stefana Lazarevića, tj. da su Turci zatekli već organizirano krajište i usvojili već nastale zakonske odredbe o vlasima.

Autor uspoređuje podatke koje donose turski popisi stanovništva hercegovačkog i smederevskog sandžaka u drugoj polovini 15. st. i pokazuje da veća razvijenost u pogledu teritorijalizacije i društvenog raslojavanja kod smederevskih Vlaha u to vrijeme nije dokaz da su u Srbiji Vlasi bili već organizirani kao »vojska krajištna«. Zaključuje da se proces prerastanja iz katunske organizacije u organizaciju sela kršćanske raje u smederevskom sandžaku odigrava za vrijeme turske vlasti.

D. KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, EKONOMSKE VEZE I KULTURNI UTICAJI IZMEĐU BOSANSKE DRŽAVE I TALIJANSKIH GRADOVA U XIV I XV VIJEKU (35—44) dala je pregled odnosa srednjovjekovne bosanske države s talijanskim gradovima obuhvaćajući sve vidove odnosa, uključujući i kulturne utjecaje. Upozorava na kasni razvoj bosanske države i u skladu s time na jačanje utjecaja tek u kasnom srednjem vijeku. Naglašava pretežnu važnost trgovine rudom, proizvodima domaće radinosti i do prve polovice 15. st. i robljem kao izvoznom ponudom, a uvoz skupocjenih tkanina, umjetničkih izrađevina, oružja i nesumnjivo kulturnih utjecaja koji su evidentni u crkvenoj arhitekturi (franjevački samostani i crkve), skulpturi i predmetima umjetničkog zanata gdje je vidljivo prožimanje srednjoevropske gotike s mletačko-dalmatinskom.

K. MILUTINOVIĆ, NIKODIM MILAŠ I PRVI POKUŠAJ ANEKSIJE BOSNE I HERCEGOVINE (45—62), govoreći o shvaćanju vladajuće klase u Habsburškoj monarhiji koja je držala da bi se i pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini mogla iskoristiti radi daljnjeg prodora prema istoku nakon neuspjele, a planirane aneksije Bosne i Hercegovine 1882. godine, pokazuje ulogu Germana Anđelića, arhijereja Karlovačke patrijaršije, koji je kao instrument Beča i Pešte angažirao za svoje ciljeve mladog teologa Nikodima Milaša. U tekstu opširno prikazuje pozadinu i političke posljedice Milaševog istupa, prvenstveno njegove brošure u kojoj pošto-poto želi dokazati prioritet karlovačkog patrijarha i kanonsku zakonitost subordiniranja Sarajevske mitropolije Karlovačkoj patrijaršiji. Članak je obilno potkrijepljen tekstovima Milaša i njegovih protivnika iz redova srpske opozicije.

B. MAĐAR, BALKANSKI RATOVI I IZNIMNE MJERE U BOSNI I HERCEGOVINI 1912—1913 (63—73) piše o uvođenju iznimnih mjera u Bosni i Hercegovini, u svibnju 1913. godine kojima je kao povod dobro došla skadarska kriza. Zemaljska vlada je u to vrijeme, između ostaloga, ukinula ili ograničila neke građanske slobode, a najveći udar je doživio radnički pokret Bosne i Hercegovine čije su organizacije raspuštene, a imovina zaplijenjena.

Autor naglašava da je najozbiljnija reakcija na novonastalu situaciju stigla od čeških i austrijskih socijalista, poslanika u austrijskom parlamentu, Antoina Nemeca i dr. Viktora Adlera. Ti istupi u parlamentu su sa zahvalnošću dočekani od rukovodstva radničkog pokreta u Bosni i Hercegovini.

Zaključuje se da je takav istup Zemaljske vlade logična reakcija okupacijskog režima kojem je antiratni i antimilitaristički stav SDS Bosne i Hercegovine bio isuviše opasan.

N. Š E H I Ć, POLITIČKE STRANKE U BOSNI I HERCEGOVINI I NJIHOVO UČEŠĆE NA DRUGIM PARLAMENTARNIM IZBORIMA 1923. GODINE (75—114) u uvodnom dijelu opisuje situaciju unutar radikalsko-demokratske koalicije i sukobe koji su doveli do krize vlade 1922. godine, što je uzrokovalo raspisivanje prijevremenih parlamentarnih izbora 1923.

Na području Bosne i Hercegovine, gdje utjecaj Demokratske stranke nije bio naročito jak, nije dolazilo do većih konfrontacija. Nestabilnost vladine pozicije u to vrijeme oznaka je i nestabilnosti općih političkih uvjeta u zemlji. Kriza u zemlji se produbljuje, a u centru se nalazi tzv. »hrvatsko pitanje«.

Na izborima 1923. Hrvati su pretežno glasali za HRSS, Srbi za Radikalnu partiju a Muslimani za Jugoslavensku muslimansku organizaciju. Partije općejugoslavenskog karaktera (npr. Demokratska partija) i one koje su se zalagale za socijalne reforme (npr. Nezavisna radnička partija Jugoslavije i Socijalistička partija Jugoslavije) na tim izborima nisu imale uspjeha. Rezultati izbora i nacionalno opredjeljivanje birača doveli su do poticanja nacionalističkog egoizma i šovinizma i samo još više zaoštrili postojeće i najavili nove stranačko-političke sukobe.

U rubrici priloga nalazimo tekst M. Š U N J I Ć A, AUTORI ČIJA DJELA SLUŽE KAO IZVORI ZA ISTORIJU PRELAZNOG PERIODA I RANOG SREDNJEG VIJEKA (117—133). To je informativni pregled osnovnih podataka o životu i radu tridesetdevetorice kasnoantičkih i ranosrednjovjekovnih autora. Prilog može poslužiti kao korisno štivo za studente koji inače nemaju priliku naći na jednom mjestu sažet popis niza autora čija djela osvjetljavaju prijelazno razdoblje između zalaska Zapadnorimskog Carstva i rađanja srednjovjekovne civilizacije.

Velik prostor je posvećen prikazima knjiga. Autori tih napisa su: Snježana Vasilj, Jalimam Salih, Milorad Ekmečić, Bogdan L. Dabić, Ibrahim Tepić, Dževad Juzbašić i Vera Kac.

Prikazani su i skupovi: »Benkovački kraj kroz vjekove« održan u Benkovcu 22. do 24. travnja 1983; »Deseti jugoslovenski simpozijum o nastavi istorije« održan 29. do 31. kolovoza 1984. na Cetinju; »XVIII redovno zasjedanje jugoslovensko-čehoslovačke istorijske komisije« od 17. do 19. rujna 1984. i »The 15th Brooklyn college conference on society in change« od 19. do 21. rujna 1984. u Beogradu.

Odjeljak koji se odnosi na nastavu donosi stavove Saveza društava istoričara Jugoslavije o nastavi historije koji su usvojeni na Sedmom kongresu istoričara Jugoslavije o položaju nastave historije i zaključak tog kongresa kao i rezoluciju Osmog kongresa donesenu 22. listopada 1983. u Aranđelovcu. U tim dokumentima sudionici ovih skupova se kritički osvrću na probleme nastave historije u srednjim školama i općenito, te predlažu rješenja za njezino unapređivanje.

Na kraju slijedi izvještaj o radu XXIV godišnje skupštine društava istoričara Bosne i Hercegovine održane u Jajcu 22. studenog 1983. i nekrolozi uvaženim, nedavno preminulim znanstvenicima — akademiku Nedimu Filipoviću (Glamoč 1915 — Sarajevo 1984) i prof. inž. Branislavu Begoviću (1902—1984) te pregled izdanja biblioteke »Kulturno nasljeđe« koja se odnose na prošlost Bosne i Hercegovine.

Krešimir Oremović

ISTORIJSKI ZBORNIK

Instituta za istoriju u Banjaluci, br. 5, 1984. g.

Institut za istoriju u Banjaluci osnovan je 1979. godine, a od 1980. izdaje i svoj »Istorijski zbornik«. Rukovodilac Instituta i glavni i odgovorni urednik »Istorijskog zbornika« je dr. Galib Šljivo, a tzv. Odjeljenje naučne obrade Instituta imalo je 1984. godine 7 znanstvenih radnika (znanstveni savjetnik, znanstveni suradnik, stručni savjetnik, viši stručni suradnik i tri asistenta). Redakcija »Istorijskog zbornika« radi u sastavu: dr. Milorad Ekmečić, dr. Ivan Jelić, dr. Radovan Samardžić, dr. Nedim Šarac, dr. Galib Šljivo, Milan Vukmanović i Pejo Čošković. Glavno područje rada Instituta i pretežita usmjerenost radova objavljenih u pet brojeva »Istorijskog zbornika« odnose se na povijest Banjaluke, Bosanske krajine i Bosne i Hercegovine.

Pejo Čošković, O dolasku Stjepana Tomaša na vlast i njegovom međunarodnom priznanju, 7—35. »Smjena na kraljevskom prijestolju u Bosni u studenom 1443. izvršena je neočekivano brzo s obzirom na to da nije protekla pod uobičajenim okolnostima iz nekoliko manje ili više poznatih razloga, pa je nastala sedisvakancija potrajala otprilike svega desetak dana.« Čošković razmatra kako je priznavana vlast novog bosanskog kralja od strane susjeda i u samoj Bosni. Stjepan Tomaš izlazi polako iz redova »crkve bosanske« i prelazi na katolicizam. Autor govori i o odnosu bosanskog kralja i srpskog despota. »Boreći se za međunarodno priznanje svoje vlasti, Tomaš je pokazao neosporno veliku aktivnost i diplomatsku vještinu...«

Dr. Galib Šljivo, Austrijska konzularna agencija u Bihaću (1863—1865), 37—58. Agencija u Bihaću osnovana je nakon višegodišnje agitacije koju je u vlastitom interesu provodio senjski trgovac Dominik Anton Silić, koji je bio i prvi konzularni agent. Autor razmatra način na koji je Silić došao do konzulstva, nakon smrti imenovanog konzularnog agenta majora Aleksandra Milankovića. Istovremeno s osnivanjem bihaćke agencije, ukinuta je agencija u Banjaluci, a stvari iz Banjaluke prenijete su u Bihać. Silić se nije snašao u svome poslu. Već 1865. godine ukinuta je Bihaćka agencija i vraćena u Banjaluku — sada je njezin djelokrug obuhvaćao i banjalučki i bihaćki sandžak. Pokazalo se da je austrijski generalni konzul u Sarajevu bio u pravu kada se suprotstavljao uspostavljanju konzularne agencije u Bihaću i što je davao prednost vojnoj osobi kao konzularnom agentu.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
